

Mr. sc. Aleksandar Faladžić

Oduzimanje prihoda stečenih kriminalnom djelatnošću kao sredstvo u borbi protiv organizovanog kriminala

Kriminalitet kao društveno negativna pojava prati ljudsko društvo kroz sve epohe njegovog razvoja. Sa razvojem društva mijenjaju se oblici i vidovi ispoljavanja kriminalnog djelovanja. Na današnjem stepenu razvoja ljudskog društva kriminalitet se pojavljuje na sasvim novom nivou društvene opasnosti, tj. prijeti da u potpunosti preuzme vlast, stičući finansijsku i političku moć. Najopasniji oblici ispoljavanja kriminala u savremenom svijetu nazvani su *organizovani kriminal*. Organizovani kriminal vrše organizovane kriminalne grupe čiji članovi zajednički djeluju, u pravilu duži niz godina, na osnovama vlastitih normi, standarda ponašanja i shvatanja o vrijednostima, što im omogućava da uspješnije vrše kriminalne aktivnosti. Osnovni cilj djelovanja ovih kriminalnih organizacija je sticanje finansijske dobiti. Stoga se efikasna prevencija i suzbijanje organizovanog kriminala mora zasnivati na pronalaženju i zamrzavanju, privremenom i trajnom oduzimanju imovine stečene krivičnim djelom. U toj oblasti, tendencije razvoja krivičnog prava idu u pravcu obrnutog tereta dokazivanja koji ide na štetu pretpostavke nevinosti.

Organizovani kriminal ima izuzetnu sposobnost da koristi povoljne uslove za svoje infiltriranje u legalne društvene strukture, te da se vješto prilagođava konkretnoj društveno-političkoj i ekonomskoj situaciji, ne samo unutar jedne države već i na međunarodnom planu. To nužno zahtijeva iznalaženje adekvatnog odgovora od strane, prije svih, državnih organa gonjenja nadležnih za suprostavljavanje kriminalu i to kroz proaktivno i reaktivno djelovanje na nacionalnom i nadnacionalnom nivou. Neminovnost saradnje država u sprečavanju i suzbijanju organizovane kriminalne djelatnosti rezultirala je posebnim materijalno-pravnim, organizacionim i procesnim propisima na bilateralnom i multilateralnom nivou. U radu će se analizirati relevantni međunarodni dokumenti koji tretiraju problematiku oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, kao i usklađenosti krivičnog zakonodavstva u BiH sa njima. Najvažnija dokumenta su: Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Konvencije Savjeta Evrope o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, Krivičnopravna konvencija o korupciji, Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma i Rimski statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda. Oduzimanjem prihoda stečenih krivičnim djelom ostvaruje se opšti princip krivičnog prava da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu izvršenjem krivičnog djela, a i onemogućava se ostvarivanje jednog od osnovnih ciljeva organizovanog kriminala-sticanje imovinske koristi.

Ključne riječi: organizovani kriminalitet, krivično djelo, imovina, profit, imovinska kazna, konfiskacija imovine

Uvod

Kriminalitet kao društveno negativna pojava prati ljudsko društvo kroz sve epohe njegovog razvoja. Sa razvojem društva mijenjaju se oblici i vidovi ispoljavanja kriminalnog djelovanja. Na današnjem stepenu razvoja ljudskog društva kriminalitet se pojavljuje na sasvim novom nivou društvene opasnosti, tj. prijeti da u potpunosti preuzme vlast, stičući finansijsku i političku moć.

Kriminalitet predstavlja ukupnost svih zločina u određenom vremenu i prostoru¹. U navedenoj definiciji kriminaliteta pod zločinom se smatra svaki pojedinačni akt ponašanja kojim se krši zakon. Da bi određena radnja predstavljala krivično djelo, ona kao takva mora biti propisana važećim zakonom².

Težeći da ne budu otkriveni u vršenju krivičnih djela, počinioci iznalaze mogućnosti da usavrše načine i oblike izvršenja krivičnih djela, te skrivanja nakon izvršenja. Novim načinima i metodama vršenja krivičnih djela, koja se sve više vrše upotrebom savremenih sofisticiranih sredstava, te organizovanom i planskom podjelom uloga u okviru kriminalne grupe, kriminalci pokušavaju da spriječe državne organe da ih otkriju i izvedu pred sud.

Najopasniji oblici ispoljavanja kriminala u savremenom svijetu nazvani su *organizovani kriminal*. Organizovani kriminal, kao društveno-negativna pojava, ima izuzetnu sposobnost da koristi povoljne uslove za svoje infiltriranje u legalne društvene strukture, te da se vješto prilagođava konkretnoj društveno-političkoj i ekonomskoj situaciji, ne samo unutar jedne države, već i na međunarodnom planu. Činjenica da se organizovani kriminal ne ispoljava u svim državama u istom obliku najvjerovatnije je doprinijela da ne postoji jedinstvena i opšteprihvaćena definicija pojma organizovani kriminal, kako u političkoj, tako ni i u kriminološkoj i krivičnopravnoj literaturi.

Organizovani kriminal se odlikuje određenim specifičnostima, koje nisu karakteristične i tipične za druge pojavne oblike kriminala. Organizovani kriminal vrše organizovane kriminalne grupe čiji članovi zajednički djeluju, u pravilu duži niz godina, na osnovama vlastitih normi, standarda ponašanja i shvatanja o vrijednostima, što im omogućava da uspješnije vrše kriminalne aktivnosti. Cilj djelovanja ovih kriminalnih organizacija je sticanje dobiti po svaku cijenu. Rad ovih kriminalnih organizacija karakteriše čvrsta organizovanost, sa hijerarhijskim odnosima, i velika brzina i snalažljivost u kriminalnim poduhvatima. Organizovane kriminalne grupe «ne priznaju» državne granice u vršenju svojih djela, pokušavajući pri tom da ostvare uticaj i dominaciju nad državnim institucijama, ne prezajući ni od toga da, koristeći se svim raspoloživim sredstvima i metodama, dođu do svog cilja.

Karakteristična polja djelovanja organizovanog kriminaliteta su: krijumčarenje i poslovi s prometom drogama, krijumčarenje i poslovi s prometom oružjem, radioaktivnim i drugim opasnim materijalom, skupocjenim vozilima, trgovina ljudima radi seksualne zloupotrebe ili imovinske eksploatacije, ilegalne migracije, ilegalno usvajanje djece, falsifikovanje međunarodnih razmjera, nedozvoljene transakcije s novcom, šverc akciznom robom, stečajne prevare, prevare u osiguravajućim društvima, piratstvo, korupcija i sl.

Organizovane kriminalne grupe pokušavaju iznaći nove oblike i sadržaje, s ciljem dolaženja do materijalne koristi, čineći radnje koje do tada važećim pravnim normama nisu sankcionisane i regulisane kao nedozvoljene. S obzirom na to da su u savremenom društvu

---

¹ Ignjatović Đ.: Kriminologija, Beograd 1998. godine.

² Nullum crimen, nulla pena sine lege – nema krivičnog djela ni kazne ukoliko ono nije zakonom bilo propisano prije nego što se dogodilo.

gotovo sve radnje regulisane zakonom, to je organizovanim kriminalnim grupama ostalo da, korišćenjem novih metoda, oblika organizovanja i sredstava, iznalaze moduse vršenja kriminalnih radnji s ciljem ostvarivanja materijalne koristi. Organizatori ovih kriminalnih grupa najčešće ne učestvuju neposredno u izvršenju krivičnog djela, već vode računa o tome da grupu zaštite od otkrivanja i sankcionisanja. Za ostvarenje ciljeva, organizovanom kriminalitetu posebno odgovara stanje u kojem ne funkcioniše u potpunosti pravna država i gdje je izražena «siva ekonomija», jer tada lakše može da stupi u spregu sa pojedincima iz državnih i drugih organa i subjekata, koji će im i obezbijediti odgovarajuću zaštitu³. To je, između ostalog, i doprinijelo nastanku organizovanog kriminala.

Pojava novih organizovanih oblika kriminala nužno zahtijeva iznalaženje adekvatnog odgovora od strane, prije svih, državnih organa gonjenja. Da bi ovaj odgovor mogao da poluča rezultate u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, neophodno je da bude zasnovan na naučnoistraživačkom radu. Proces globalizacije i međunarodnih integracija, kao i stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora, zahtijeva harmonizaciju propisa, s tim da se ovaj proces, ne odnosi samo na bogate, tj. neophodno je da bude otvoren i za treće države. Kako Krivokapić, V. pravilno primjećuje «nacionalne i inostrane statistike pokazuju da kriminalitet naglo raste u svim zemljama, kako u onim koje se nalaze na putu izgrađivanja novih demokratskih odnosa, ili su odnedavno demokratske, tako i u onima gdje demokratski procesi nisu ni počeli, ili su ugušeni».⁴ U tom smislu, i metodologija rada organa krivičnog gonjenja mora se zasnivati na jedinstvenim standardima i na međunarodnoj saradnji. Ovo naročito kada se ima u vidu internacionalizacija organizovanih kriminalnih grupa, međunarodni aspekt krijumčarenja drogom, oružjem, akciznom robom, ilegalne migracije, krijumčarenja lica itd.

Organi vlasti mnogih država pokušavaju donošenjem odgovarajućih zakona, formiranjem posebnih organa i tijela i ostvarivanjem određenih oblika međunarodne saradnje, kao i preduzimanjem ad-hoc akcija da se suprostave organizovanom kriminalu. Suprostavljanje organizovanom kriminalu je izuzetno složen proces i ogleda se u prevenciji i represiji ove društveno štetne pojave od strane, prije svega, državnih organa gonjenja nadležnih za suprostavljanje kriminalu i to kroz proaktivno i reaktivno djelovanje na nacionalnom i nadnacionalnom nivou i to posredstvom mehanizama međunarodne saradnje više zemalja. Dualistički karakter suprostavljanja organizovanom kriminalu i nužno jedinstvo krivičnoprocesnih i kriminalističkih elemenata nameću potrebu za teorijskim i praktičnim sagledavanjem uloge državnih organa gonjenja i nužnosti njihovog sinhronizovanog djelovanja. Što se tiče državnih organa gonjenja, tu se prije svega misli na tužilaštvo, sud, policijske i obavještajne agencije.

Neminovnost saradnje država u sprečavanju i suzbijanju organizovane kriminalne djelatnosti rezultirala je posebnim materijalno-pravnim, organizacionim i procesnim propisima na bilateralnom i multilateralnom nivou. U tom pogledu veliki značaj imaju dokumenti koji su rezultat: Svjetske ministarske konferencije o transnacionalnom organizovanom kriminalu, koja je održana u Napulju 1994. godine, Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, sa dopunskim protokolima, usvojene u Palermu 2000. godine, Konvencije Savjeta Evrope o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, iz 1990. godine, Bečke konvencije protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, iz 1988. godine, Rezolucije Interpola o organizovanom kriminalu

---

³ Bošković M.: Organizovani kriminalitet-realnost i vizija, Kopaonik, 1996. godine.

⁴ Krivokapić V.: Kriminalno organizovanje, terorizam i mere suprostavljanja, Organizovani kriminalitet, stanje i mere zaštite, Naučno-stručni skup, Beograd, 2005. godine.

(AGN/57/RES/17, AGN/58/RES/5), Rezolucije Evropskog savjeta o sprečavanju organizovanog kriminala, iz 1988. godine, Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma, kao i Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda.

Imovinska korist protivpravno stečena različitim kriminalnim radnjama često se koristi za korumpiranje državnih službenika uključujući i službenike zadužene za neposredno sprovođenje zakona kao što su policajci, carinici, poreski službenici, sudski i drugi zvaničnici vlasti. Jedan od osnovnih motiva vršenja kriminalnih akata posebno sa elementima organizovanog kriminala je finansijska korist. Nosioci organizovanog kriminala investiraju nezakonitu dobit u mnoge nezakonite djelatnosti, a dio novca legalizuju i infiltriraju u legalne privredne tokove i time stižu ekonomski uticaj u društvu.

Zbog navedenog oduzimanje koristi stečene krivičnim djelom se sve više priznaje kao efikasno sredstvo u borbi protiv kriminala, a posebno organizovanog kriminala, posebno kad se ima u vidu da zatvaranjem pripadnika kriminalne organizacije, uključujući i samog vođu, ne sprječava druge pripadnike da nastave sa kriminalnim djelovanjem pri čemu, najčešće, dolazi i do zamjene zatvorenog vođe ili pripadnika organizacije. Oduzimanjem nezakonito stečene imovine takođe se ostvaruje i jedan od osnovnih principa krivičnog prava da niko ne može imati koristi od počinjenog krivičnog djela. Svrha ovog principa nije samo prevencija, već i zaštita interesa oštećene strane; naime nije dovoljno izvršioca kriminalne radnje samo oglasiti krivim i osuditi na kaznu, a pri tom da mu se ostavi na raspolaganje imovinska korist koja je bila i osnovni motiv njegovog kriminalnog djelovanja.

Brojni su efekti koji se mogu postići primjenom ovog pravnog instrumenta i to su:

- vrši prevenciju krivičnih djela (materijalna korist je motiv kod većine izvršilaca krivičnih djela);
- sprečava infiltriranje nezakonitog prihoda i korupcije u legalne ekonomske tokove;
- oduzima sredstva koja se usmjeravaju za buduća činjenja krivičnih djela;
- pomaže da se cilja na nosioce kriminalnog djelovanja i
- podržava vladavinu prava i da niko ne može zadržati korist pribavljenu krivičnim djelom.

Problem oduzimanja nezakonito stečene imovine krivičnim djelom jedno je od važnijih problema krivičnog zakonodavstva, i to ne samo kod nas, već i u razvijenim državama zapadne Evrope. Šta se podrazumijeva pod imovinskom koristi, odnosno šta ona obuhvata i kako se utvrđuje njena visina, su pitanja do kojih je potrebno doći tokom istrage da bi se na zakonu predviđen način ista oduzela u redovnom sudskom postupku. Imovinska korist mora predstavljati čistu dobit, koja se sastoji u višku imovine učinioca koju je postigao izvršenjem, ili povodom izvršenja krivičnog djela, a visina ostvarene imovinske koristi utvrđuje se prema vrijednosti koju su ukradeni predmeti imali pri izvršenju krivičnog djela. Od učinioca će se uvijek oduzeti imovinska korist koja je pribavljena izvršenjem krivičnog djela i pri tom nije od značaja da li je ta korist sastavni dio bića krivičnog djela, ali je bitno da je neposredno povezana sa kriminalnim ponašanjem učinioca. Stoga se efikasna prevencija i suzbijanje organizovanog kriminala mora zasnivati na pronalaženju i zamrzavanju, privremenom i trajnom oduzimanju imovine stečene krivičnim djelom. U toj oblasti, tendencije razvoja krivičnog prava ide u pravcu obrnutog tereta dokazivanja koji ide na štetu pretpostavke nevinosti.

Međunarodni pravni akti vezani za oduzimanje prihoda stečenih krivičnim djelom

Kaznu oduzimanja (konfiskacije) imovine, kao jednu od mjera za suzbijanje i sprečavanje najopasnijih oblika kriminaliteta, nacionalnim krivičnim zakonodavstvima preporučuje niz međunarodnopravnih akata koje je, najvećim dijelom, ratifikovala i Bosna i Hercegovina. Globalizacija organizovanog kriminala predstavlja prijetnju društvima u cijelom svijetu iz kog razloga međunarodna zajednica je i usmjerila pažnju na problem oduzimanja prihoda stečenih izvršenjem krivičnih djela, te je uvela, putem različitih pravnih instrumenata, minimalne standarde za efikasan rad i saradnju u ovoj oblasti. Opšte je poznata činjenica da različita zakonska rješenja u oblasti krivičnog prava predstavljaju ozbiljnu prepreku efikasnoj i uspješnoj borbi protiv međunarodnog organizovanog kriminala. Stoga je neophodno izraditi i usvojiti takva zakonska rješenja koja će omogućiti zainteresovanim državama saradnju organa za sprovođenje zakona da zajednički rade na otkrivanju, zamrzavanju, privremenom i trajnom oduzimanju prihoda stečenih krivičnim djelom.

Konvencija Savjeta Evrope iz 1990. godine o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom predstavlja jedan od prvih dokumenata kojim je određen osnov za kriminalizaciju i standarde za trajno oduzimanje prihoda stečenog krivičnim djelom. U preambuli navedene konvencije otvorena je mogućnost pristupanja istoj i državama koje nisu članice Savjeta Evrope, a sve u cilju njene šire primjene. Njen ratio je u potrebi vođenja zajedničke kaznene politike, te činjenici da činjenje teških krivičnih djela postaje sve više međunarodni problem, što zahtijeva iznalaženje jedinstvenih metoda suprotstavljanja na međunarodnom nivou, a jedna od tih metoda je i lišavanje prihoda učinilaca krivičnih djela. Samim tekstom konvencije određen je pojam nezakonitog prihoda. Kaže se da je to imovinska korist pribavljena krivičnim djelom, a koja se može sastojati od bilo koje vrste imovine. Sam pojam imovina može se sastojati bilo u stvarima (pokretna i nepokretna imovina) ili u pravima (može se raditi bilo o pravnim aktima ili o dokumentima kojima se dokazuje naslov ili pravo na takvu imovinu). Konvencijom se takođe precizira i pojam oduzimanja koji označava „kaznu ili mjeru određenu od strane suda nakon provođenja sudskog postupka za jedno ili više krivičnih postupaka“, u svakom slučaju to mora imati za posljedicu lišavanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, kao i da takvo oduzimanje može biti izrečeno samo vezano uz utvrđivanje da je krivično djelo stvarno i učinjeno. Ovo tumačenje pojma oduzimanja je veoma bitno zbog postojanja različite pravne prakse u državama potpisnicama Konvencije. Države potpisnice Konvencije obavezale su se da će nacionalna zakonodavstva uskladiti sa odredbama konvencije, kao i da će spriječiti svaki oblik trgovanja, prenošenja ili raspolaganja takvom imovinom.

Oduzimanje prihoda stečenih krivičnim djelom je dodatno regulisano i razrađeno putem međunarodnih konvencija. Tako, npr. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine se bavi trajnim oduzimanjem nezakonito pribavljene koristi, a odredbe o trajnom oduzimanju ove vrste imovinske koristi sadrži i krivičnopravna konvencija Savjeta Evrope o korupciji iz 1999. godine.

Konvencija Savjeta Evrope iz 2005. godine o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog krivičnim djelom i o finansiranju terorizma odnosi se na sprečavanje i kontrolu pranja novca i finansiranje terorizma i naglašava da je brz pristup finansijskim podacima i podacima o imovini koja je u posjedu kriminalnih organizacija, uključujući i terorističke grupe, od suštinskog značaja za uspjeh preventivnih i represivnih mjera i najbolji način za njihovo zaustavljanje. Konvencijom su predviđene i odredbe o mjerama zamrzavanja i trajnog oduzimanja imovine.

Provođenje međunarodnih standarda u nacionalnim zakonodavstvima zavisi od pravnog sistema koji postoji u određenoj državi, pa se razlike između pojedinih država mogu uporediti po pravnom karakteru oduzimanja, standardima dokaza i obimu oduzimanja. Praksa je pokazala da je dokazivanje kriminalnog porijekla imovine učinioca krivičnog djela u mnogim slučajevima veoma teško ili gotovo nemoguće. Takođe, u mnogim evropskim državama primjetan je trend sniženja standarda dokazivanja (Njemačka, Austrija, Holandija), tako da veza između krivičnog djela koje je predmet postupka i imovine za koju se može ocijeniti da je nezakonita može biti slabija, i tužilac nije dužan da dokaže vezu između krivičnog djela koje se goni i ukupne imovine. U takvim slučajevima, pored prihoda stečenog krivičnim djelom koje se goni i druga imovina se može oduzeti, čak i ako je pribavljena drugim krivičnim djelom, a ne onim zbog kojeg se vodi postupak (prošireno oduzimanje).⁵

Potpuno prebacivanje tereta dokazivanja primjenjuje se samo u nekoliko evropskih država (Italija, Irska, Velika Britanija i Švajcarska) i to: kad se radi o pripadnicima kriminalne organizacije, kad nije u mogućnosti da dokaže porijeklo imovine izvršilac određenih krivičnih djela, prihodi učinilaca krivičnih djela u vezi sa drogama u posljednjih šest godine.

Okvirnom odlukom Savjeta Evrope od 24.02.2005. godine o oduzimanju prihoda, sredstava i imovine vezanih za krivična djela utvrđena je obaveza za države članice da donesu potrebne mjere kojima će se omogućiti proširena ovlaštenja za oduzimanje. U ovoj okvirnoj odluci opisane su mogućnosti za prošireno oduzimanje imovine (u cjelini ili djelimično) koja pripada osobi osuđenoj za krivično djelo učinjeno u okviru kriminalne organizacije, krivično djelo vezano za nezakonitu trgovinu drogama, falsifikovanje eura, pranje novca, ilegalnu migraciju i trgovinu ljudima itd.:

- kada se sud u potpunosti uvjeri na osnovu prikupljenih činjenica da imovina potiče od kriminalnih aktivnosti ili od sličnih kriminalnih aktivnosti osuđene osobe tokom perioda koji je prethodio presudi kojom se oglašava krivim za to krivično djelo, koji sud smatra razumnim u okolnostima konkretnog predmeta.
- kada je utvrđeno da je vrijednost imovine neproporcionalna vrijednosti imovine koju osuđena osoba može imati na osnovu legalnih prihoda, a sud je utvrdio na osnovu konkretnih činjenica da je stečena krivičnim aktivnostima te osuđene osobe.

Oduzimanje imovinske koristi može se proširiti i na imovinu koju su stekli najbliži srodnici osobe koja je u postupku i imovina koja je prenesena na pravnu osobu, a da osoba koja je osumnjičena imala kontrolu nad njom.

Teorija krivičnog prava razlikuje dvije vrste kazni konfiskacije imovine: opštu ili potpunu konfiskaciju kojom se oduzima cjelokupna imovina osuđenog lica i specijalnu ili djelimičnu konfiskaciju kojom se osuđenom licu oduzima dio imovine. Prilikom primjenjivanja mjere konfiskacije većina država primjenjuje određena ograničenja u njenoj primjeni i to:

- Konfiskacija imovine može se odnositi samo na imovinu osuđenog lica koju posjeduje u trenutku donošenja pravosnažne sudske odluke;
- Ovom se kaznom ne može obuhvatiti buduća imovina osuđenog lica, niti može da obuhvati imovinu članova porodice osuđenog lica,

---

⁵ Njemačka ima koncept proširenog oduzimanja pri čemu za određena krivična djela država može tražiti da se oduzme imovina optuženog ili saučesnika, koja nije direktno povezana sa konkretnim krivičnim djelom, ako se može opravdano pretpostaviti da je pribavljena u cilju ili od nezakonite aktivnosti.

- Njenom primjenom se osuđenom licu nikada efektivno ne oduzima cjelokupna imovina, već mu se ostavlja jedan njen dio u visini nužnih troškova koji su potrebni za izdržavanje osuđenog lica i članova njegove porodice,
- Konfiskovana pokretna i nepokretna imovina prelazi u državnu svojinu i sa njom se može vršiti nadoknada štete,
- Konfiskacijom imovine se ne dira u pravo trećih lica na oduzetoj imovini,
- Kad se pokrene krivični postupak za krivično djelo sa elementima organizovanog kriminala sud je dužan da preduzme odgovarajuće mjera za obezbjeđenje imovine okrivljenog lica ako je to opravdano i cjelishodno na osnovu okolnosti konkretnog slučaja, a u cilju sprečavanja da okrivljeni izbjegne efikasnu primjenu sankcije.

Institut konfiskacije imovine predviđen je pozitivnim pravnim propisima većine država, ali i međunarodnim pravnim aktima (Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, Konvencije Savjeta Evrope o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, Krivično-pravna konvencija o korupciji), kojima se preporučuje uvođenje u nacionalna krivična zakonodavstva.. Tako npr. KZ R Srbije predviđeno je da se isključivo učiniocu krivičnog djela sa elementima organizovanog kriminala, kome je izrečena kazna zatvora od najmanje četiri godine, može izreći konfiskacija imovine. Sankcija se sastoji u oduzimanju imovine osuđenom licu bez naknade.

Pravni pojam i zakonski uslovi za izricanje mjere oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom

Krivično pravo u Bosni i Hercegovini prihvatilo je opšte načelo da učinilac krivičnog djela ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu izvršenjem krivičnog djela, kao i da se ta korist mora oduzeti. Ovom mjerom sprečava se bogaćenje vršenjem krivičnih djela, a takođe se nastoji uspostaviti imovinsko stanje koje je postojalo prije izvršenja krivičnog djela. Mjera oduzimanja imovinske koristi može se izreći samo onda kada je ostvarenjem krivičnog djela postignuta imovinska korist i u odnosu na imovinskopravni zahtjev ima supsidijarni značaj, primjenjuje se samo ako imovinskopravni zahtjev nije postavljen, odnosno ako je postavljen u manjem iznosu u odnosu na prisvojenu imovinsku korist. Oduzimanje imovinske koristi pribavljene vršenjem krivičnog djela je krivično-pravna mjera koja je vezana za izvršenje krivičnog djela i izriče se u sudskom postupku. Sa njom se ostvaruje kako generalna, tako i specijalna prevencija i ona doprinosi potpunom ostvarenju svrhe izricanja krivične sankcije. Oduzimanje koristi stečene krivičnim djelom vrši se u korist države i sve što je oduzeto postaje imovina države, pri čemu je potrebno imati na umu supsidijalni karakter u odnosu na imovinskopravni zahtjev.

Generalno, sistem i postupak oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom možemo podijeliti u tri faze i to:

- Istražna faza – u kojoj se prihod stečen krivičnim djelom utvrđuje i locira i prikupljaju se podaci i informacije o njihovom vlasniku, uključujući i njegovu imovinu (finansijska istraga). Rezultat finansijske istrage može biti i mjera privremenog oduzimanja u cilju osiguranja imovine koja se u kasnijoj fazi može zamjeniti oduzimanjem na osnovu sudskog naloga.

- Sudska faza u kojoj se optuženi presuđuje i kojom se donosi konačna odluka o oduzetoj koristi.
- Faza raspolaganja u kojoj država oduzetom imovinom raspolaže u skladu sa važećim pravnim propisima, pri čemu se mora voditi računa o nadoknadi štete oštećenih u krivičnom postupku.

U Bosni i Hercegovini je tokom 2003. godine sprovedena reforma krivičnog zakonodavstva kada je i donesen novi krivični zakoni i zakoni o krivičnom postupku koji su stupili na pravnu snagu od 01.03.2003. godine (KZ i ZKP BiH) do 01.08.2003. godine, kad su stupili na pravnu snagu entitetski KZ i ZKP. Reformom su uvedeni novi instituti, kao što je priznanje krivice, pregovaranje o krivici i sporazum o priznanju krivice, posebne istražne radnje, kazneni nalog, a takođe je i organ tužilaštva dobio novu ulogu i značaj, tako da ima nadležnost i obavezu da tokom cijelog postupka prikuplja dokaze i istražuje aktivnosti koje su od važnosti za utvrđivanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Navedenom reformom krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini postavljene su solidne pravne pretpostavke za efikasnu, blagovremenu, kvalitetnu i zakonitu borbu protiv organizovanog kriminala. U policijskim i pravosudnim institucijama formirane su posebne specijalizovane organizacione jedinice koje imaju isključivu nadležnost da primjenjuju potrebne mjere i radnje za suzbijanje organizovanog kriminala.

Zakonom o krivičnom postupku, Krivičnim zakonom i Zakonom o izvršnom postupku u Bosni i Hercegovini regulisan je postupak oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom. Zakonska rješenja o oduzimanju imovinske koristi koja su predviđena navedenim zakonima su kategorična. To samo po sebi znači da je sud obavezan da primjenjuje mjeru oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnog djela i za to mu nije potrebna ni posebna inicijativa stranki u postupku. Sud je dužan po službenoj dužnosti utvrditi da li je vršenjem određenog krivičnog djela došlo do postizanja protivpravne imovinske koristi, te ukoliko utvrdi da jeste, dužan je oduzeti. Samo ostvarenje koristi može postojati bilo u okviru samog bića krivičnog djela, tako i izvan njegovog bića. Bitno je isključivo da je imovinska korist povezana sa kriminalnim ponašanjem.

Prema članu 392. ZKP BiH izricanje mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom vrši se po službenoj dužnosti. Osnovni preduslov za primjenu ove mjere je da je krivično djelo počinjeno i da je njegovim izvršenjem postignuta za nekoga imovinska korist, kao i da se protiv izvršioca vodi krivični postupak. Navedena obaveza suda proizilazi iz člana 110. KZ BiH, prema kojem niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom. Oduzimanje imovinske koristi predstavlja posebnu krivičnopravnu mjeru koja ne ulazi u sistem krivičnopravnih sankcija. Osnov i način oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom određen je i članom 111. KZ BiH (mogućnost oduzimanja u posebnom postupku, oduzimanje imovinske koristi koja je sjedinjena sa imovinom stečenom na zakonit način itd.). Ovom mjerom se oduzima u prvom redu novac koji je pribavljen izvršenjem krivičnog djela, ali isto tako i predmeti od vrijednosti, kao i svaka druga imovinska korist koja je proizašla izvršenjem krivičnog djela. Imovinska korist pribavljena krivičnim djelom može se prema istom članu KZ BiH oduzeti i od osobe na koju je prenesena bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti, ako je ta osoba znala ili mogla znati da je ta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. Imovinska korist se može oduzeti i od pravnog lica u skladu sa članom 140. KZ BiH ako se utvrdi da je korist pribavljena krivičnim djelom. Utvrđivanje postojanja imovinske koristi, kao i njenu vrijednost tokom

čitavog postupka, dužan je da utvrđuje tužilac, što ne oslobađa obaveze i sud da vrši radnje u cilju utvrđivanja potrebnih činjenica s tim u vezi.

Utvrđivanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom regulisano je članom 394. KZ BiH. Navedenim članom propisano je da visinu iznosa imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom utvrđuje sud po slobodnoj ocjeni, ukoliko bi njeno utvrđivanje bilo povezano sa nesrazmjernim teškoćama ili sa znatnim odugovlačenjem postupka. Ovakva sudska ocjena mora biti obrazložena, a takođe i proporcionalna i zasnovana na nalazima i ocjenama provedene istrage.

Poteškoće vezane za utvrđivanje visine imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom mogu proisteci zbog uništenja ili nestanka predmeta, prodaje ili poklona, a ne može se utvrditi kvalitet predmeta, naziv proizvođača i sl. Kad se radi o predmetima koji su otuđeni, imovinska korist se najčešće oduzima u novčanom ekvivalentu jer su predmeti nedostupni ili oštećeni, a ako su pronađeni, oni se kao takvi oduzimaju od počinioca krivičnog djela i utvrđuje se njihova vrijednost od strane suda po slobodnoj procjeni. Često se pribavljena imovinska korist izvršenjem krivičnog djela ne može utvrditi, pa kasnije ni oduzeti u obliku u kojem je pribavljena, jer se predmeti stečeni krivičnim djelom vrlo često prodaju, a novac ili potroši ili se za njega kupe druge vrijednosti, pa je neophodno u ovim slučajevima utvrditi zakonito stečenu imovinu, kako bi sud odredio privremenu mjeru obezbjeđenja nad određenim stvarima ili pravima, iz kojih bi se po okončanju krivičnog postupka, izvršilo namirenje imovinskopravnog zahtjeva oštećenog ili oduzela imovinskopravna korist.

Način na koji se utvrđuje visina i vrsta nezakonito stečene imovine su različiti. U slučajevima organizovanog kriminala, visina i vrsta prihoda se utvrđuje, između ostalog, i pomoću posebnih istražnih radnji, prisluškivanjem, prikrivenim praćenjem, te drugim tajnim operacijama. Pri tome je potrebno vršiti i finansijsku istragu poslovne dokumentacije u slučajevima kad je to izvodljivo. Prilikom utvrđivanja prihoda, bitni su i podaci o finansijskim transakcijama koje su izvršili osumnjičeni i druge osobe. Finansijska istraga treba da je sinhronizovana i u sklopu «klasične» istrage i sa njom treba da se prikupe podaci o imovini osumnjičenog, saučesnika, njima bliskih lica i privrednih društava koji su u njihovom vlasništvu ili uticaju.

Privremeno oduzimanje predmeta i imovine je samostalna radnja dokazivanja i sa njom se pribavljaju dokazi i predmeti koji služe utvrđivanju činjenica u krivičnom postupku. Ova mjera može biti posljedica prinudnog oduzimanja (pretresom stana, poslovnih prostorija, stvari i lica) ili dobrovoljne predaje.

U članu 73. ZKP BiH predviđeno je privremeno oduzimanje imovine radi obezbjeđenja, iz razloga sprečavanja korištenja, otuđenja ili raspolaganja određenom imovinom i pri tome se misli na imovinu koja se može oduzeti u skladu sa članom 111. KZ BiH (novac, predmeti od vrijednosti, nepokretne stvari, kao i svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom). U cilju sprečavanja korištenja otuđene ili raspolaganja određenom imovinom sud može odrediti i mjeru zaplijene imovine ili drugu neophodnu privremenu mjeru, kako bi se postigao navedeni cilj. Navedenu mjeru sud izdaje na osnovu obrazloženog prijedloga tužilaštva.

Trajno oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom na osnovu sudske odluke kad se utvrdi da je učinjeno krivično djelo, a da su:

- Presuda kojom je optuženi oglašen krivim,
- Rješenje o primjeni vaspitne mjere,
- Presuda kojom se utvrđuje da je optuženi počinio krivično djelo u stanju neuračunljivosti.

Potrebno je da sud prilikom donošenja navedenih odluka utvrdi da je učinjenjem tog konkretnog djela pribavljena imovinska korist, te oduzimanje te koristi dolazi u obzir samo ako oštećenom nije dosuđen imovinskopravni zahtjev ili ako mu je dosuđen imovinskopravni zahtjev u iznosu koji ne dostiže iznos koji ne dostiže iznos imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Sagledavajući zakonsko regulisanje ove oblasti nedvojbeno možemo konstatovati da zakonodavac traži da se tokom cijelog postupka utvrđuje imovina osumnjičenog ili trećih lica od kojih je moguće oduzimanje nezakonitog prihoda, te primjenjuju privremene mjere u cilju osiguranja konačnog oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom.

Odredbe člana 397. ZKP BiH predviđaju mogućnost ponavljanja postupka u pogledu odluke o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, na zahtjev lica, odnosno predstavnika pravnog lica, na koje je prenesena imovinska korist.

Zaključna razmatranja

Državi u borbi protiv organizovanog kriminala stoji na raspolaganju primjena više različitih mjera, sredstava i postupaka. Jedno od tih sredstava je i krivičnopravna mjera oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Ova mjera se posebno izdvaja od drugih kad je u pitanju borba protiv organizovanog kriminala po svom značaju, prirodi, sadržini, karakteru i dejstvu. Primjenom mjere oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom ispunjava se jedan od važnijih principa krivičnog zakonodavstva da niko ne može zadržati korist koju je protivpravno stekao. Iako je ta mjera prvenstveno prinudnog, retributivnog karaktera i primjenjuje se prema izvršiocu krivičnog djela upravo zbog izvršenog djela i protiv njegove volje, nesporno je da ova mjera ima veliki i preventivni značaj i to kako sa aspekta generalne, tako i specijalne prevencije. Njenom primjenom učinocu ali i drugim potencijalnim izvršiocima imovinskih krivičnih djela daje se jasan signal koji treba da im utiče na želju i namjeru da vršenjem krivičnog djela mogu uvećati svoju imovinu. Takođe, država oduzimanjem imovine sprečava počinioca da dio profita usmjeri na korumpiranje državnih službenika i daljnje slabljenje institucija sistema.

Na kraju, smatram da je potrebno da naglasim da pranje novca, korupcija i legalizacija nezakonito stečene dobiti predstavljaju ključna pitanja u borbi protiv organizovanog kriminala i da je adekvatna i blagovremena primjena krivičnopravne mjere oduzimanja prihoda stečenog krivičnim djelom, s tim u vezi, od krucijalne važnosti.

Literatura

- Bošković M., Organizovani kriminalitet-realnost i vizija, Kopaonik, 1996. god
- Đurđić V., Jovašević, D.: Međunarodno krivično pravo, Beograd 2003. god.
- Jovašević D., Gajić-Glamočlija M: Krivično djelo pranja novca, Beograd 2008 god.
- Kos Damir, Postupak dokazivanja kriminalnog porijekla imovinske koristi u praksi Hrvatskih sudova, Policija i sigurnost br. 3-4/99 Zagreb 1999. god
- Modli D, Korajlić N. Kriminalistički riječnik, Tešanj 2002. god
- Huremagić R., Penko B., Tegeltija M.: Priručnik za krivično gonjenje krivičnih djela iz oblasti privrednog kriminala i korupcije, Sarajevo 2006. god
- CARPO Projekat, Finansijske istrage i oduzimanje bespravno stečene imovine, DES, Sarajevo 2006. god.

Seizure of profit gained by criminal activity as a method in fight against organized crime

Crime, as socially negative phenomenon, is present in human society throughout all the stages of its development. The forms and types of crimes change together with development of the society. At the current development stage of the human society, the crime appears at the quite new level of social risk, namely it threatens to take over completely, by gaining financial and political power. The most dangerous forms of crimes in the modern world are named *organized crime*. Organized crime is perpetrated by organized criminal groups consisting of the members that are, as a rule, jointly active for many years on the grounds of their own norms, standards of behavior and understanding of values, which make them efficient in their criminal activities. The basic objective of the activity of these criminal organizations is to acquire financial profit. Therefore, the efficient prevention and fight against organized crime must be based on locating and freezing of property, temporary and permanent seizure of property gained by criminal offenses. With regard to this sector, the criminal law tends to develop towards an inverse burden of argumentation at the expense of the assumption of innocence. Organized crime has an enormous ability to take advantage of unfavorable conditions to infiltrate into legal and social structures, and to skillfully adjust to specific socio-political and economic situation, not only within one country but also internationally. This necessarily requires adequate response, in the first place, by all government prosecution authorities that are competent for fight against crime through proactive and reactive action at the national and supranational levels. The necessity for cooperation among countries in prevention and fight against organized crime has resulted in special material-legal, organizational and procedural regulations at bilateral and multilateral levels. The paper will review relevant international documents related to the issue of seizure of property gained by criminal offenses as well as compliance of the BiH legislation with them. The most important documents are: Conventions of the United Nations against transnational organized crime, Conventions of the European Council about laundry, location, seizure and confiscation of property gained by crimes, Criminal Law Convention on Corruption, International Convention on Fight against Terrorism and Rome Statute of Permanent International Criminal Court. Seizure of profit acquired by criminal offenses results in implementation of the general principle of criminal law that no person can keep profit gained by perpetration of criminal offences and it prevents realization of one of the basic objectives of organized crime – gain of property.

Key words: organized crime, criminal offence, property, profit, seizure of property, confiscation of property